

Івашина Т. І.,

*здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Марченко О. В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ НАДАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПОСЛУГ

LEGAL REGULATION OF CONTRACTUAL RELATIONS IN THE FIELD OF VOLUNTEER SERVICES

У статті розглядаються договірні відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні. Волонтерський рух переживає наразі другий етап свого становлення. Волонтерство є важливою частиною суспільства. Волонтери допомагають безоплатно, надаючи свій час та зусилля для підтримки різних ініціатив. Дана благодійна діяльність потребує відповідного законодавчого закріплення. Відповідно розглянуто законодавство України у сфері волонтерської діяльності, а також актуальні зміни, внесені в Податковий кодекс України. Проаналізовано правові аспекти волонтерства, включаючи відповідальність сторін, обов'язки волонтерів та їх права, базуючись на Законі України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року. Досліджується питання щодо укладання договорів між волонтерами та організаціями, які залучають їхню допомогу, серед яких договір про провадження волонтерської діяльності та договір про надання волонтерської допомоги. Звертається увага на цивільно-правову природу договору у сфері волонтерства. Цивільно-правовий договір є ключовим інструментом для організації волонтерської діяльності, і він допомагає забезпечити взаємовигідні відносини між волонтерами та особами, яких вони підтримують. Розглядається форма укладення вищезгаданих договорів та їхній зміст, де особлива увага приділяється істотним умовам договору, без яких він не може бути укладений. Окрім того, звертається увага на специфічні істотні умови договору, які притаманні саме сфері надання волонтерських послуг. Дані договори встановлюють права та обов'язки сторін, забезпечуючи рівність, автономію волі та майнову самостійність. Розглянуто питання відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги, та умови для такого відшкодування. Цивільно-правовий договір є ключовим інструментом для організації волонтерської діяльності, і він допомагає забезпечити взаємовигідні відносини між волонтерами та особами, яких вони підтримують. Результати дослідження можуть бути корисні для волонтерів, організацій та законодавців, які регулюють цю сферу.

Ключові слова: волонтерська діяльність, законодавство, договір, неприбуткові організації, допомога, відшкодування збитків.

The article deals with contractual relations related to the implementation of volunteer activities in Ukraine. The volunteer movement is currently experiencing the second stage of its formation. Volunteering is an important part of society. Volunteers help for free by donating their time and effort to support various initiatives. This charitable activity needs appropriate legislative consolidation. Accordingly, the legislation of Ukraine in the field of volunteering was considered, as well as the actual changes made to the Tax Code of Ukraine. The legal aspects of volunteering are analyzed, including the responsibility of the parties, the duties of volunteers and their rights, based on the Law of Ukraine "On Volunteering" dated April 19, 2011. The issue of concluding contracts between volunteers and organizations that enlist their help is being investigated, including a contract on conducting volunteer activities and a contract on the provision of volunteer assistance. Attention is drawn to the civil law nature of the contract in the field of volunteering. A civil contract is a key tool for organizing volunteering and helps ensure a mutually beneficial relationship between volunteers and the people they support. The form of conclusion of the above-mentioned contracts and their content are considered, where special attention is paid to the essential terms of the contract, without which it cannot be concluded. In addition, attention is drawn to the specific essential terms of the contract, which are specific to the field of volunteer services. These contracts establish the rights and obligations of the parties, ensuring equality, autonomy of will and property independence. The issue of reimbursement of expenses related to the provision of volunteer assistance and the conditions for such reim-

bursement were considered. A civil contract is a key tool for organizing volunteering and helps ensure a mutually beneficial relationship between volunteers and the people they support. The results of the study can be useful for volunteers, organizations and legislators who regulate this field.

Key words: *volunteer activity, legislation, contract, non-profit organizations, assistance, compensation for damages.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Починаючи з 2014 року після анексії Криму та розгортання війни на Сході України, а згодом повномасштабного вторгнення РФ, волонтерський рух в Україні суттєво активізувався. Це пов'язано з появою внутрішньо переміщених осіб, загостренням економічного стану в країні, а також виявленням гострих проблем у забезпеченні провізією, одягом і необхідним спорядженням військових, які боронять Україну.

Неспроможність державних органів, самоврядних органів та соціальних установ спонукає вирішити проблеми, які постали внаслідок розгортання російською війни на території України, спричинило появу більш потужного порівняно з 2014 роком волонтерського руху з новими напрямками діяльності – надання медичної чи психологічної допомоги, допомоги з дітьми, домашніми тваринами, фінансової, логістичної та іншої допомоги, пошук житла як для переміщених в Україні, так і за кордоном тощо. Оскільки волонтерська діяльність перебуває у сфері законодавчого регулювання, виникла нагальна потреба в першу чергу в захисті волонтерів, підтримки з боку публічної адміністрації, окресленні прав та обов'язків, а також визначенні основних напрямів допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень з указаної проблеми дозволяє зробити висновок, що проводилось достатньо досліджень з загальної характеристики цивільно-правового договору. Питанням благодійної діяльності в цілому та волонтерської діяльності, зокрема, приділяється певна увага в наукових роботах В. В. Вашкович, М. О. Шульги, І. Е. Бекешкіної, Я. В. Лазура, В. В. Манзюка. Проте вказані наукові праці висвітлюють загальну характеристику, тому специфіка договору в сфері волонтерства залишається недослідженою й потребує подальшого вивчення.

Мета статті – розглянути стан правового регулювання договірних відносин у сфері волонтерства на сьогоднішній день. Дослідити

специфіку цивільно-правового договору в сфері надання волонтерських послуг.

Виклад основного матеріалу.

О. В. Панькова, О. Ю. Касперович та О. В. Іщенко відзначають, що «мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави. Такий чинник не є типовим для активізації волонтерського руху в інших країнах світу. Це – наша українська специфіка» [1, с. 27].

До 2014 р. волонтерство в Україні розвивалося досить повільно, особливо якщо порівнювати з іншими країнами. Як свідчить рейтинг «World Giving Index», 2010 р. Україна посідала лише 150-е місце у світі (тільки 5% населення було залучено до волонтерської роботи). Даний рейтинг базується на трьох показниках: допомога незнайомцям, грошові пожертви й волонтерство. Але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Сході все змінили. Волонтерський рух у 2014–2015 рр. піднісся на найвищий рівень розвитку за весь час незалежності України: майже чверть українців (23%) уже мали досвід волонтерства [2].

Оновлена статистика «World Giving Index» за 2023 рік демонструє, що Україна посідає 2-ге місце у світі, і є єдиною європейською державою, яка увійшла в топ-10 країн світу з найвищим рівнем благодійності. Відповідно до цього рейтингу 78% українців допомагають іншим, зокрема, 37% долучаються до волонтерства [3].

Ці дані знайшли своє відображення й у вітчизняній статистиці. Так, за даними Державної податкової служби в спеціальному Реєстрі волонтерів, створеному ще в 2014 році, станом на червень 2023 року було зареєстровано 4993 особи. Найбільший сплеск реєстрації волонтерів припав на 2022 рік – зареєстровано 2383 особи [4], адже як вірно підмічає В. С. Сірко «війна спонукає багатьох людей відчувати солідарність та співпереживання» [5, с. 125], саме тому питання волонтерства та допомоги гостро постало в українському суспільстві.

Суб'єктивними причинами активізації волонтерського руху, на думку науковців, були такі, як:

- неефективна система управління у багатьох сферах державного управління;
- застарілі стандарти матеріального забезпечення Збройних Сил України та підходи до забезпечення обороноздатності країни;
- зниження боєздатності військових частин і підрозділів;
- корумпованість правоохоронних органів та інших органів державної влади і місцевого самоврядування;
- відсутність модернізації зброї та військової техніки;
- неготовність органів, які мали б відповідати за соціальну політику держави, реагувати на зміну місця перебування великої кількості внутрішньо переміщених осіб [6, с. 110–111].

Повномасштабне збройне російське вторгнення на територію України ознаменувало сплеск другої хвилі активізації українського і міжнародного волонтерства (на допомогу українцям).

Досвід самоорганізованої волонтерської діяльності українських громадян, набутий протягом першої хвилі 2014–2015 рр., переріс у потужний волонтерський рух у 2022 р. в умовах повномасштабної збройної російської агресії проти України. Суттєво зросла також інституціоналізованість волонтерської діяльності, сталість волонтерських структур, підвищилася прозорість діяльності волонтерів, знизився рівень шахрайства й псевдоволонтерства. Більш розвиненою стала система законодавчої регламентованості волонтерської діяльності, протидія шахрайству, посилення соціального захисту і прав волонтерів в умовах бойових дій.

Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови волонтер (від фр. *volonte* – бажання, воля) – особистість, яка добровільно і безкорисливо бере участь у реалізації відповідних громадських ініціатив та починань (соціальна робота, культурно-просвітницька діяльність тощо) [7, с. 201]. У Законі України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року вперше даються визначення понять «волонтерської діяльності», «волонтерської допомоги», «волонтерської організації», «волонтера», «отримувача волонтерської

допомоги». Так, згідно зі ст. 1 цього Закону волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [8].

В Україні волонтерська діяльність регламентується Конституцією України, спеціалізованими законами та міжнародними документами, які були ратифіковані Верховною Радою України.

Серед основних законодавчих актів, які регулюють волонтерську діяльність в Україні варто визначити наступні: закони України «Про волонтерську діяльність», «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а також Податковий кодекс України, зміни до якого були внесені Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України» від 15.08.2022 року [9]. Дані зміни мають на меті встановлення додаткових гарантій і можливостей для волонтерів в умовах війни та узгодження норм податкового та спеціального законодавства між собою.

Деякі питання щодо провадження волонтерської діяльності регулюються, зокрема, і підзаконними нормативними актами, постановами Кабінету Міністрів України, наказами міністерств.

Проте варто зазначити, що регулювання волонтерської діяльності здійснюється насамперед на ґрунті цивільного законодавства. Цивільне законодавство визначає правове становище учасників цивільного обороту, підстави виникнення і порядок здійснення права власності та інших речових прав, прав на результати інтелектуальної діяльності і прирівняні до них засоби індивідуалізації, регулює відносини, пов'язані з участю в корпоративних організаціях або з управлінням ними, договірні і інші зобов'язання, а також інші майнові та особисті немайнові відносини, засновані на рівності, автономії волі і майновій самостійності учасників [10, с. 182].

З вищевикладеного випливає – цивільне законодавство регламентує договірні відносини шляхом встановлення правового зв'язку між учасниками, що виражається у відповідних правах та обов'язках останніх.

Договірні відносини мають наступні ознаки:

1. Юридична рівність сторін.

2. Диспозитивність поведінки сторін, що проявляється у визначенні сторонами своїх взаємовідносин на власний розсуд, але в межах, передбачених чинним законодавством.

3. Майнова відповідальність сторін, тобто сторони несуть відповідальність за виконання умов договору.

Зазначені ознаки відносяться і до відносин, що виникають між волонтером і особами, на користь яких він здійснює діяльність.

Залежно від правової мети всі цивільно-правові договори поділяються на договори з відчуження майна, договори про передачу майна у користування, договори щодо виконання робіт і договори з надання послуг [11, с. 445]. Отже, волонтерська діяльність регулюється за допомогою норм договору про виконання робіт або надання послуг.

Специфіка даного договору полягає в його безоплатності – волонтер не отримує винагороди за свою роботу, а також консенсуальності, тобто договір вважається укладеним з моменту домовленості сторін щодо істотних умов. Крім того варто зазначити, що договір у сфері волонтерської діяльності не може бути публічним, адже виконавцем за таким договором є суб'єкт підприємницької діяльності, а волонтером згідно зі ст. 7 Закону України «Про волонтерську діяльність» може бути лише фізична особа. Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Особи віком від 14 до 18 років здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника [8].

Законодавство України визначає два типи договорів для закріплення волонтерської діяльності:

- договір про надання волонтерської допомоги;
- договір про провадження волонтерської діяльності.

Статтею 10 ЗУ «Про волонтерську діяльність» визначено можливість укладання договору про надання допомоги між волонтером та отримувачем допомоги. Даний договір укладається в обов'язковому порядку за бажання останнього.

Також визначено, що відповідний договір укладається лише в письмовій формі. Структурно договір має містити:

1. Опис волонтерської допомоги (завдання).

2. Період провадження волонтерської допомоги.

3. Права та обов'язки сторін.

4. Відповідальність за заподіяння збитків.

5. Умови розірвання договору.

6. Умови та порядок відшкодування витрат, пов'язаних із наданням волонтерської допомоги, що визначені ч. 1 ст. 11 ЗУ «Про волонтерську діяльність».

Відповідно до ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про волонтерську діяльність» отримувачами волонтерської допомоги є фізичні та юридичні особи, що є неприбутковими організаціями, які отримують таку допомогу.

Законодавець частиною 1 ст. 9 ЗУ «Про волонтерську діяльність» зобов'язує укладати договір про провадження волонтерської діяльності у разі надання волонтерської допомоги за напрямками, визначеними абзацами 7 та 8 частини 3 статті 1 даного Закону, а саме: надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України. Договір про провадження волонтерської діяльності також обов'язковий у випадку відшкодування витрат, що пов'язанні з наданням

волонтерської допомоги, і так само може укладатися за бажанням волонтера [8].

Договір про провадження волонтерської діяльності – це письмовий договір між волонтером та неприбутковою організацією або установою, що його залучає. За договором, волонтер зобов'язується, за завданням організації чи установи особисто безоплатно надавати волонтерську допомогу її отримувачам протягом визначеного в договорі строку. У свою чергу, установа чи організація забезпечує волонтеру необхідні умови для здійснення волонтерської діяльності.

Таким чином, як можна визначити з поняття, предметом даного договору є саме безоплатне виконання волонтером робіт і надання послуг на користь установи чи організації, що його залучає, з описом виду діяльності волонтера, характеру послуг та їх обсягу.

Як зазначалося, органи місцевого самоврядування та органи державної влади можуть бути отримувачами волонтерської допомоги на підставі укладення письмового договору. У даному випадку не можна не погодитися з думкою В.В. Вашкович про обов'язковість укладення договору саме в письмовій формі, адже для надання волонтерської допомоги суб'єкту публічної адміністрації необхідно заздалегідь визначитися з напрямом допомоги, кількістю й особливостями волонтерів та виробити стратегію [12, с. 81].

Згідно з ч. 5 ст. 9 договір про провадження волонтерської діяльності має містити права та обов'язки сторін, тому, виходячи з цього, можемо визначити, що даний договір залежно від розподілу прав та обов'язків сторін є двостороннім. Основні права та обов'язки сторін визначені статтями 5 та 7 ЗУ «Про волонтерську діяльність».

Вищезгадана частина 5 ст. 9 закріплює й інші обов'язкові елементи договору:

- опис волонтерської діяльності (завдання), тобто чітко визначені види даної діяльності. Опис має містити наступні відомості: вид волонтерської діяльності, завдання волонтера, місце виконання волонтерської діяльності;
- період провадження волонтерської діяльності – час, протягом якого волонтер виконуватиме свої обов'язки;
- відповідальність за заподіяння збитків – визначення відповідальності сторін за заподі-

яння збитків під час здійснення волонтерської діяльності;

- умови розірвання договору;
- умови та порядок відшкодування витрат, пов'язаних із наданням волонтерської допомоги, що визначені частиною 1 статті 11 ЗУ «Про волонтерську діяльність».

Умови договору є обов'язковими для виконання сторонами, які підписали договір. Тому, у разі порушення умов договору про волонтерську діяльність, сторони можуть звернутися до суду для захисту своїх прав. Суд повинен враховувати зміст договору (якщо він не суперечить закону). Якщо певні відносини не врегульовані у договорі про волонтерську діяльність, слід застосовувати аналогію закону, згідно зі статтею 6 Цивільного кодексу [13].

Серед витрат, які можуть бути відшкодовані, законодавець визначає такі:

1. Витрати на відрядження на території України та за кордон у межах норм відшкодування витрат на відрядження, встановлених для державних службовців.

2. На проживання у разі відрядження волонтера до іншого населеного пункту тривалістю більше 8 годин.

3. На поштові та телефонні послуги, пов'язані із здійсненням волонтерської діяльності.

4. На проведення медичного огляду, вакцинації та інших лікувально-профілактичних заходів, безпосередньо пов'язаних з наданням волонтерської допомоги.

5. На проїзд до місця здійснення волонтерської діяльності.

6. На харчування, коли тривалість волонтерства більше 4 годин на добу.

7. На отримання візи [8].

Для отримання відшкодування волонтеру слід зберігати транспортні квитки, багажні рахунки; рахунки, отримані з готелів, а також будь-які інші розрахункові чи платіжні документи, якщо за цієї категорією витрат передбачено відшкодування [14].

Важливо зазначити, що для відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги без їх оподаткування ПДФО та військовим збором, між організацією та волонтером має бути укладено договір. За змінами, внесеними до Податкового кодексу України

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України» від 15 серпня 2022 року, не включаються до оподаткованого доходу кошти або вартість майна (послуг), що надані волонтеру, у частині витрат неприбуткової організації, яка залучає до своєї діяльності волонтерів, на проведення медичного огляду та вакцинації волонтера та інших лікувально-профілактичних заходів, безпосередньо пов'язаних з наданням волонтерської допомоги такою особою; відшкодування неприбутковою організацією особі-волонтеру, документально підтверджених витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги, відповідно до статті 11 ЗУ «Про волонтерську діяльність» [15].

Висновки. Таким чином, враховуючи політично-військову ситуацію в Україні, можемо зробити висновок, що волонтерська діяльність є значною складовою громадянського суспільства. Волонтерство допомагає залучити соціальні ресурси для вирішення актуальних суспільних проблем та сприяє розвитку демократії в країні. Його дослідження та подальше використання є, безумовно, важливим завданням для науковців та представників системи державного управління.

У свою чергу документальне закріплення волонтерської діяльності є основою для забез-

печення захисту прав, свобод та інтересів як волонтера, так і організації чи установи, яка його залучає. Договір визначає правове становище сторін, що слугує підтвердженням провадження волонтерської діяльності для органів державної влади, а також дає можливість волонтеру отримати відшкодування за певні види витрат.

Отже, дослідивши правову природу договору у сфері надання волонтерських послуг, можна дійти висновку, що договірні відносини в даній сфері достатньо врегульовані спеціальними нормами, а також цивільним законодавством, що підтверджується саме цивільно-правовою формою договору щодо провадження волонтерської діяльності. Цивільно-правова природа в свою чергу підтверджується юридичними ознаками договору в сфері волонтерської діяльності – консенсуальний (укладений з моменту досягнення домовленості сторін), безоплатний, двосторонній. Проте чинне законодавство України з питань волонтерства не містить типового Договору про надання волонтерських послуг, що значно ускладнює роботу самих волонтерів. Тому дана проблема потребує додаткового доопрацювання законодавцем і відображення договірних відносин щодо провадження волонтерської діяльності в окремій договірній конструкції шляхом прийняття і затвердження типового Договору про надання волонтерської послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Pankova O., Kasperovych O., Ishchenko O. The development of volunteer activity in Ukraine as a demonstration of civil society social resources activation: specificity, problems and perspectives. *Ukrainian society*. 2016. Vol. 2016, no. 2. P. 25–40. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2016.02.025> (дата звернення: 02.03.2024).
2. The World Giving Index 2010. URL: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/worldgivingindex28092010print.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).
3. The World Giving Index 2023. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/wgi_report_2023_final.pdf?sfvrsn=402a5447_2 (дата звернення: 02.03.2024).
4. Кількість зареєстрованих волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://opendatabot.ua/open/volunteers> (дата звернення: 02.03.2024).
5. Сірко В. С. Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 124–129. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.20> (дата звернення: 02.03.2024).
6. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Держ. ін-т сімейн. та молодіж. політики, 2022. 240 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39498/titul.pdf?sequence=1> (дата звернення: 02.03.2024).
7. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnnyk/page/200/mode/2up?view=theater>.
8. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 02.03.2024).

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України : Закон України від 15.08.2022 р. № 2520-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20#Text> (дата звернення: 02.03.2024).

10. Маротчак І. Ю. Договір як акт вільного волевиявлення сторін. *Римське право і сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф.* (Одеса, 6 червня 2014 р.). С. 181–183.

11. Солтис Н. Б. Способи класифікації договорів у доктрині цивільного права. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України»* (Харків, 20–21 листопада 2013 р.).

12. Вашкович В. В. Адміністративно – правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави : дис. канд. юрид. наук. Ужгород, 2019. 220 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/18464> (дата звернення: 02.03.2024).

13. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 02.03.2024).

14. Договірні відносини між волонтером та неприбутковою організацією. URL: https://podatok.ednannia.ua/Present_ISAR_07.pdf (дата звернення: 02.03.2024).

15. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 1 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 02.03.2024).